

Užitečnost a její měření

Racionálně jednající spotřebitel sleduje dvě veličiny: 1) uspokojení potřeb které statek přinese a 2) náklady na statek. Náklady na jednotlivá zboží jsou stanoveny cenami. K pojmu uspokojení potřeb se v ekonomie používá pojem **užitek**.

Užitek – subjektivní pocit uspokojení plynoucí ze spotřeby jednotlivých statků.

Celkový užitek (total utility - TU) – vyjadřuje celkovou úroveň uspokojení určité potřeby. Potřeby jsou individuální, vždy se vztahují na někoho konkrétního. Užitek je též závislý na množství a kvalitě statků.

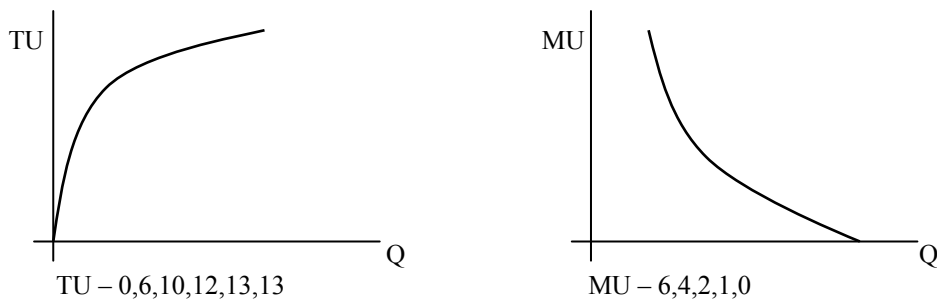
Mezní užitek (marginal utility - MU) – vyjadřuje o kolik vzroste celkový užitek, jestliže se množství spotřebovávaného zboží zvýší o jednotku.

Mezní užitek je závislý:

- na významu a intenzitě potřeby (jsou-li potřeby naléhavé, pak každá další jednotka zboží přinese poměrně velký užitek)
- na disponibilním množství (čím je zboží vzácnější, tím vyšší je mezní užitek z něho plynoucí)

Zákon klesajícího mezního užitku – s růstem objemu spotřebovávaného zboží klesá mezní užitek. Nejvyšší přírůstek uspokojení potřeb přinese první jednotka, každá další má pro spotřebitele menší význam. Celkový užitek se tedy s růstem objemu spotřebovávaného zboží zvyšuje stále pomaleji.

Graf 1: Zákon klesajícího MU

Rovnováha spotřebitele a křivka poptávky (za měřitelnosti/neměřitelnosti užitečnosti)

Poptávka spotřebitele při přímé měřitelnosti užitku

Rovnováha spotřebitele – optimální množství spotřebitel nakoupí, pokud se mezní užitek rovná ceně ($MU=P$). Optimální kombinace je taková, při níž spotřebitel v rámci svého rozpočtového zboží nahradí ztrátu jednoho zboží větším množstvím jiného. Podmínkou rovnováhy spotřebitele je rovnost mezních užiteků všech spotřebovávaných zboží ve vztahu k jejich cenám.

Zákon rovnosti mezního užitku

$\frac{MU \text{ zboží 1}}{\text{cena zboží 1}}$	=	$\frac{MU \text{ zboží 2}}{\text{cena zboží 2}}$
--	---	--

Spotřebitel tedy porovnává, jaký užitek mu přinesou peněžní prostředky vynaložené na nákup jednotlivých statků. Racionálně jednající spotřebitel tedy zvyšuje objem nákupu určitého zboží až do bodu, kdy se mezní užitek poslední peněžní jednotky vynaložené na jeho nákup rovná meznímu užitku poslední peněžní jednotky vynaložené na nákup všech ostatních statků.

Stoupne-li cena, spotřebitel sníží objem nakupovaného zboží, klesne-li cena, spotřebitel zvýší objem nakupovaného zboží. Křivka mezního užitku (měřeného v peněžních jednotkách) je tedy stejná s křivkou poptávky.

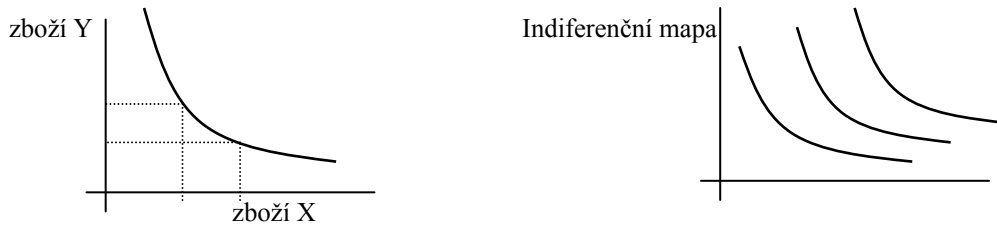
Poptávka spotřebitele – indifferenční analýza

Když užitek není přímo měřitelný využíváme k odvození poptávkové křivky indifferenční analýzu. Při které vycházíme z toho, že spotřebitel volí mezi různými kombinacemi spotřebovávaných statků. Spotřebitel je tedy schopen říct, která kombinace má pro něj větší užitek, ale ne o kolik je tento užitek vyšší. Sestavuje svoji preferenční stupnici.

Indifferenční křivka – jde o kombinace (dvou druhů zboží), při kterých spotřebitel má stejný užitek.

Indifferenční mapa – pro každou dvojici lze zakreslit celou řadu křivek. Jednotlivé křivky se od sebe liší užitek kombinací. Ind. mapa je soubor indifferenčních křivek.

Graf 2: Indifferenční analýza

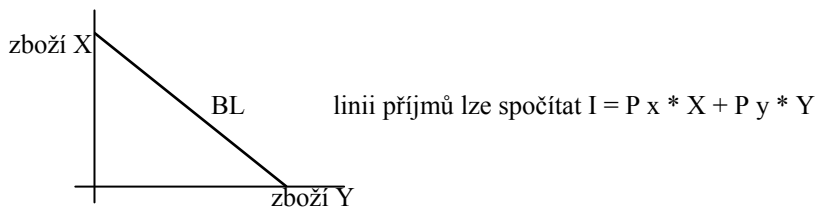
Zákon substitute – vychází z tvaru indifferenčních křivek. Zboží, které se stává vzácnějším, má větší relativní hodnotu substitute, jeho mezní užitek roste ve vztahu k meznímu užtku zboží, které se stává hojnějším.

Mezní míra substitute (MRS) – poměr, v němž je možno vzájemně nahrazovat statek X a statek Z, aniž se mění užitek.

$$\text{MRS} = \frac{\text{přírůstek Y}}{\text{přírůstek X}} = \frac{\text{MU X}}{\text{MU Y}}$$

Linie příjmů (BL) – zobrazuje maximálně dostupné kombinace rozdělení důchodu spotřebitele na nákup dvou statků (zboží).

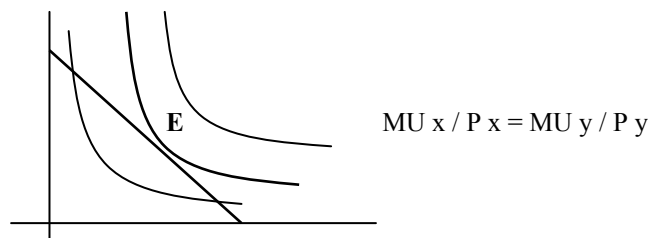
Graf 3: Linie příjmů

Rovnováha spotřebitele – spojení indifferenční mapy a linie příjmů

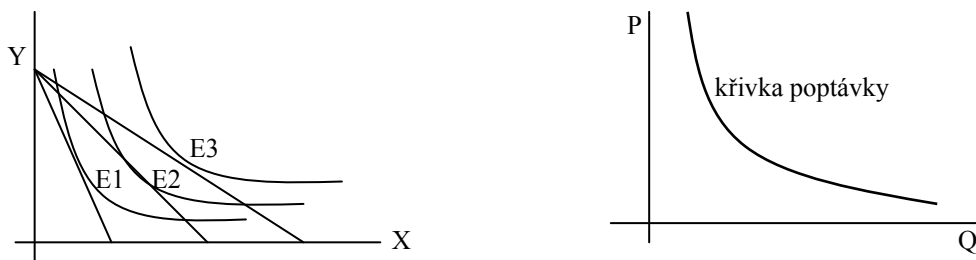
Rovnováha spotřebitele se nachází v bodě (E), kde se linie příjmu dotýká indifferenční křivky.

Graf 4: Rovnováha spotřebitele

Každé úrovni ceny zboží X odpovídá jiná linie příjmu, která se dotýká jiné indifferenční křivky. Z toho plyne, že každé ceně zboží X, odpovídá jiný bod rovnováhy, a tedy i jiný objem poptávaného množství.

Graf 5: Odvození poptávkové křivky

Změna ceny, důchodu a cen jiných zboží a poptávka

Důchodový efekt – část změny poptávaného množství daného zboží vyvolané změnou reálného důchodu spotřebitele v důsledku cenové změny.

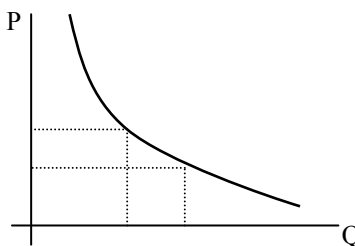
růst P_x \longrightarrow pokles reálného důchodu \longrightarrow pokles Q_x

Substituční efekt – část efektu cenové změny plynoucí ze změny relativních cen, jež nemůže být spojována se změnou reálného důchodu. Spotřebitel omezí nákup tohoto zboží a zvýší nákup ostatních statků, které jsou nyní relativně levnější.

růst P_x \longrightarrow růst relativní ceny zboží X \longrightarrow pokles Q_x a růst poptávky po jiném zboží

Výsledný efekt je součtem substitučního a důchodového efektu.

Graf 6: Důchodový a substituční efekt

Růst nominálního důchodu

Způsobí posun celé křivky poptávky (růst doprava nahoru, pokles doleva dolů).

Změny se projeví podle druhu zboží. **Nezbytné spotřební** předměty jsou na tyto změny málo citlivé, zatímco **luxusní věci** jsou silně citlivé. U zvláštní skupiny **méněcenného zboží** s růstem příjmů klesá poptávka (ojeté vozy, přední hovězí).

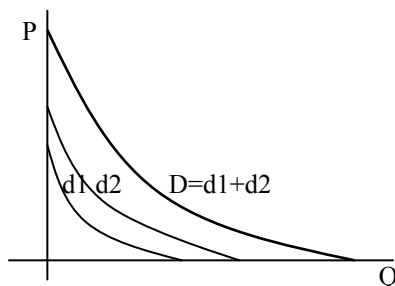
Vliv změn cen ostatních zboží na poptávku

- 1) **Nezávislé statky** – pokud změna ceny jednoho zboží nemá zvláštní vliv na poptávku po jiném zboží
- 2) **Substituty** – jsou zboží navzájem zaměnitelná. Růst ceny jednoho vyvolá poptávku po druhém.
- 3) **Komplementární zboží** – se vzájemně doplňuje. Růst ceny jednoho vyvolá pokles poptávky u druhého.

Tržní poptávka

Křivka tržní poptávky je tedy grafickým součtem křivek individuálních poptávek. Působí na ni stejné vlivy jako na individuální poptávku (změny cen a důchodů – posun křivky, změny množství – posun po křivce, vlivem změny individuální poptávky jednotlivých spotřebitelů a změnou počtu spotřebitelů).

Graf 7: Odvození křivky tržní poptávky

Elasticity poptávky

Elasticita poptávky měří citlivost reakce spotřebitelů

Cenová elasticita poptávky – vyjadřuje se jako poměr procentních změn v objemu poptávaného zboží k procentním změnám cen

$$\text{cenová elasticita poptávky} = \frac{\% \text{ změna poptávaného množství}}{\% \text{ změna ceny}}$$

Cenovou elasticitu poptávky měříme koeficientem cenové elasticity poptávky. Udává o kolik procent se zvýší (sníží) poptávané množství, když se cena sníží o jedno procento.

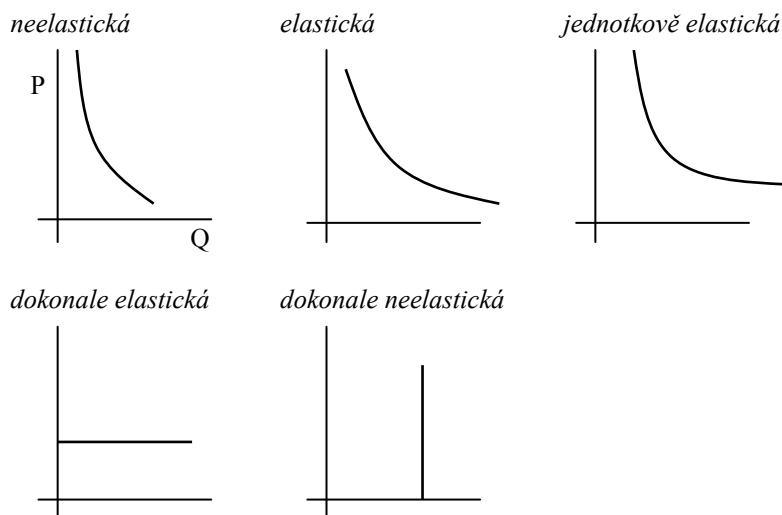
$$E_{dp} = \frac{Q_2 - Q_1}{(Q_2 + Q_1)/2} : \frac{P_2 - P_1}{(P_2 + P_1)/2}$$

Podle velikosti koeficientu cenové elasticity poptávky rozlišujeme elasticitu a neelasticitu:

- 1) **Neelastická poptávka** – $E_{dp} < 1$, změna ceny vyvolá menší procentní změnu objemu poptávaného zboží
- 2) **Elastická poptávka** – $E_{dp} > 1$, změna ceny vyvolá větší procentní změnu objemu poptávaného zboží.
- 3) **Jednotkově elastická** – $E_{dp} = 1$, změna ceny vyvolá stejnou procentní změnu objemu poptávaného zboží

Existují dvě krajní možnosti

- 1) **dokonale elastická poptávka** – $E_{dp} = \infty$
- 2) **dokonale neelastická poptávka** – $E_{dp} = 0$

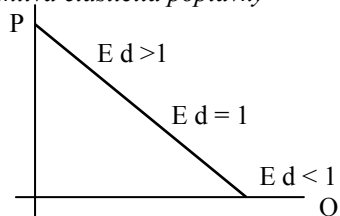
Faktory ovlivňující elasticitu poptávky

- 1) **Povaha potřeb**, které zboží uspokojuje. Elasticita poptávky po statcích uspokojujících základní životní potřeby je nižší než elasticita poptávky po luxusních předmětech.
- 2) **Podíl výdajů** na určité zboží v rozpočtu spotřebitele. Čím je vyšší podíl, tím je vyšší elasticita.
- 3) **Existence a dostupnost substitutů**. Čím hojnější a dostupnější substituty, tím je elasticita vyšší.
- 4) **Elasticita poptávky se mění v čase** – s prodloužením času roste elasticita

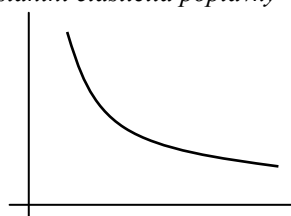
Proměnlivá a konstantní elasticita poptávky

Cenová elasticita poptávky se může měnit v průběhu křivky poptávky. Při různém objemu poptávaného zboží může být elasticita různá.

proměnlivá elasticita poptávky

konstantní elasticita poptávky

Důchodová a křížová elasticita poptávky

- 1) **Důchodová elasticita** – vyjadřuje závislost změn poptávaného množství na změnách důchodu spotřebitele.

$$\text{důchodová elasticita} = \frac{\% \text{ změna poptávaného množství}}{\% \text{ změna důchodu}}$$

Je-li větší než 1 znamená, že určitá procentní změna důchodu spotřebitele způsobí větší procentuální změnu poptávaného množství určitého zboží

- 2) **Křížová elasticita** – udává jak se změní poptávaní množství určitého zboží změní-li se cena jiného zboží,

$$\text{křížová elasticita} = \frac{\% \text{ změna poptávaného množství}}{\% \text{ změna ceny jiného zboží}}$$

Křížová elasticita je kladná v případě substitutů, záporná v případě komplementů.

+přednášky !!!!

Literatura:

Fuchs, K., Tuleja, P. *Základy ekonomie*. Praha: Ekopress, 2005. ISBN 80-86119-94-7

Fuchs, K. *Základy ekonomie*. Brno: MU Brno, 1998. ISBN 80-210-17775-5

www.miras.cz